

PÅVIRK MED RESPEKT

CARSTEN HJORTH PEDERSEN

CARSTEN HJORTH PEDERSEN

PÅVIRK MED RESPEKT

LOGOSMEDIA
CREDO

Indhold

Forord9

Kapitel 1. Påvirkningens komplekse univers . . . 15

Fem personer får ordet16

Det handler om børn, unge og voksne.19

Det handler om form19

Det går begge veje21

Mediernes påvirkning21

Minoritet eller majoritet23

Vi skal *ville* påvirke24

Påvirkning gennem opdragelse og undervisning26

Påvirkning gennem forkyndelse28

Forkyndelse versus undervisning30

Kapitel 2. En tænke- og handlemodel 35

Intimisering36

Desertering39

Konfrontering40

Tilbagetrækning42

Svigt, respekt og hverdagszone.46

Når B er voksen48

Vi er ikke ens49

Gruppens og miljøets ansvar50

Et særligt problem i kirkelige kredse?	53
Tænke og handle	55

Kapitel 3. Mere konfrontering, tak! 57

Fra den ene grøft til den anden	58
Intimisering er tydeligere end desertering	60
Konfrontering, fordi absolut sandhed findes	62
Konfronterings positive potentiale	65
Konfrontering i hjemmet - opdragelse	69
Konfrontering i skolen - undervisning	70
Konfrontering i kirken - forkyndelse	73
Konfrontering mand og mand imellem	76
Balance mellem relativismens ligegyldighed og fanatismens snæversyn	78

**Kapitel 4. Intimisering, desertering,
konfrontering og tilbagetrækning 81**

Et eksempel på intimisering	81
Hvad kendetegner intimisering?	83
Er intimisering langtidsholdbar?	85
Et eksempel på desertering	86
Hvad kendetegner desertering?	87
Tre eksempler på konfrontering	88
Hvad kendetegner konfrontering?	91
To eksempler på tilbagetrækning	92
Hvad kendetegner tilbagetrækning?	94
To alen af det samme stykke	95
Et ingenmandsland gives ikke	96

Kapitel 5. Religiøs ekstremisme 99

Det handler om påvirkning	100
-------------------------------------	-----

Religiøs ekstremisme bør ikke defineres ud fra indhold	102
Religiøs ekstremisme bør defineres ud fra metoder	103
Radikalisering	105
Parallelsamfund	107
Social kontrol	109
At true med Helvede eller tale om fortabelsen	113
Fundamentalisme	116
Neutralitet er en umulighed	117
Barnets og forældrenes rettigheder og pligter	118
Barnets åndsfrihed	120
Sekter	122

Kapitel 6. Hvad kan forældre, lærere og forkyndere gøre? 127

En fire-strengt strategi	127
Selvindsigt	128
Empati	132
Modenhed	138
Hvordan hjælpe <i>hinanden</i> til at påvirke med respekt?	141
To fikspunkter	143

Kapitel 7. Hvad kan barnet, eleven og tilhøreren gøre? 145

Hvordan udruste børn, unge og voksne?	146
Hvordan udruste børn og unge til at bære konfrontering?	148
Hvordan udruste børn og unge til at bære tilbagetrækning?	152

Fire spørgsmål til overvejelse for forældre	153
Hvordan udruste børn og unge til at bryde med intimisering?	155
Hvordan udruste børn og unge til at bryde med desertering?	157
Hvordan hjælpe voksne til at gøre op med intimisering og bære konfrontering?	158
Kapitel 8. Forbundne kar.	163
Hvad skrev Søren?	163
Kærlighedens evne til at blande nærhed og afstand .	167
Litteratur	171

Forord

Jeg har tidligere skrevet bogen *Påvirkning med respekt* (Gyldendal 2007). Den er baseret på en række interviews og præsenterer en model for, hvordan vi kan påvirke med respekt. Bogen har imidlertid været udsolgt i nogle år. Det er min vurdering, at der nu er brug for en ny bog om samme tema. Ikke blot en revideret udgave af den første.

Der vil selvfølgelig være noget, der går igen her i *Påvirk med respekt!* især den grundlæggende model for påvirkning. Derfor lader jeg også denne bog få en titel, der ligger tæt op ad den første. Men der er også meget, som er anderledes på de følgende sider i forhold til forængereren.

Derfor en ny bog

Der er sket en del på den pædagogiske - eller lad os sige: påvirkningsmæssige - scene siden 2004, hvor jeg foretog den interviewundersøgelse, der ligger bag *Påvirkning med respekt*. Disse forhold ønsker jeg at tage højde for i denne udgivelse. Det drejer sig især om fem ting:

- 1) Den gode konfronterings nødvendighed og potentielle må fremhæves. *Påvirkning med respekt* delte sol og vind lige. Den advarede lige stærkt mod intimisering og

desertering¹. Denne bog advarer også mod begge grøfter, men da jeg vurderer, at deserteringsgrøft *i dag* er mere nærliggende end intimiseringsgrøft, skal konfronteringsgrøftens nødvendighed, styrke og potentiale især påpeges. Derfor er titlen på bogen her også formuleret som en opmuntning: *Påvirk med respekt!*

2) De seneste år er der kommet stort fokus på religiøs ekstremisme og social kontrol, altså det forhold, at visse - ofte religiøse - miljøer udøver et stort socialt pres for at holde børn og unge »inde i folden«. Der kan være tale om, at man bliver udstødt af sin familie, hvis man skifter tro. Men det kan også være i mildere grad, hvor børn »bare« isoleres fra anderledes tænkende. Det handler især om muslimske miljøer, men oftere og oftere inddrages også kristne miljøer. Den sag har meget med respektfuld påvirkning at gøre, hvorfor den får et selvstændigt kapitel.

3) *Påvirkning med respekt* handlede om læreres påvirkning af elever i skolen. Men flere ting tyder på, at noget tilsvarende gælder for forældres opdragelse af deres børn, pædagogers omgang med børn i institutioner, frivilligere lederes påvirkning af børn, teenagere og unge i klubber samt præsters og forkynderes påvirkning af deres tilhørere. *Påvirk med respekt!* udvider derfor perspektivet til at omfatte alle de situationer, hvor en person med en eller anden form for pædagogisk ansvar påvirker andre.

4) I *Påvirkning med respekt* så jeg på påvirkning i relation til én elev/én person. Det er en situation, som ganske vist forekommer i hjemmet, men ikke er særlig

1 De to begreber intimisering og desertering forklares udførligt i kap. 2.

hyppig, når der udøves påvirkning i skolen, institutionen, børneklubben eller i kirken. Her står vi som regel over for en *gruppe* af børn, elever eller tilhørere. Og så ser situationen lidt anderledes ud, fordi der også er mekanismer på spil i gruppen, som har betydning for, om påvirkningen bliver legitim eller ej. Derfor udvides grundmodellen på de følgende sider til at omfatte en *gruppe*, der udsættes for påvirkning, og som modsat gør noget ved den, der påvirker. *Gensidigheden* mellem den, der påvirker, og dem, der påvirkes, bliver kort sagt tydeligere.

5) Mens bogen fra 2007 fremlagde et videnskabeligt førstelektorprojekt, bliver denne bog lettere, kortere og mere tilgængelig.

Målgruppe

Bogens målgruppe er altså ikke blot lærere, men alle, der påvirker børn, unge og voksne, det vil sige forældre, lærere, pædagoger, forkyndere og klubledere med flere.

Skønt bogens primære målgruppe er *kristne* sådanne, er det min opfattelse, at udfordringen er mindst lige så udtalt blandt muslimer, politisk aktive, ateister, agnostikere og relativister. Ja, når det kommer til stykket, mener jeg faktisk, at især agnostikere og relativister har en stor udfordring, når det drejer sig om at påvirke med respekt. Jeg håber derfor også, at nogle af dem læser med.

Målgruppen er også de, der bliver – eller er blevet – påvirket med eller uden respekt. Jeg håber, denne gruppe kan hente afklaring og sprog for den påvirkning, de har mødt. Jeg tænker især på dem, der er blevet *svigtet* i påvirkningens univers ... at de må få hjælp til at komme

videre. Men også at nogle af dem, der overvejende er blevet påvirket med *respekt*, må se, hvor privilegerede de er.

Men kunne vi ikke bare lade være med at påvirke?

Det er relevant at rejse dette spørgsmål allerede i forordet. For er det ikke selve påvirkningen, der er problemet? Er det ikke selve det paradigme, at vi skal *ville* noget med andre mennesker, der skaber problemet?

Det tror jeg ikke! Og jeg kommer nærmere ind på det på de følgende sider. Men kort fortalt er der tre grunde til, at ikke-påvirkning ikke løser problemet:

1) Ikke-påvirkning findes ikke. Menneskelivet er skruet sådan sammen, at neutralitet er en umulighed. Mennesket er *altid* på valg, eksistentielt set. Alle påvirker deres børn. Alle påvirker dem, de taler til. Vi kan ikke lade være. Spørgsmålet er, om det sker med respekt eller ej.

2) Børn kan kun udvikles sundt og selvstændigt ved at møde voksen-generationens bedste bud på det gode liv. Vi er ganske enkelt nødt til at påvirke børn, for at de kan blive selvstændige voksne. Det er en form for paradoks, som alle med et pædagogisk ansvar står i.

3) Selv de, der er fortalere for religions-neutral opdragelse, eller at børn selv må vælge tro, påvirker alligevel andre, især børn. Ikke i retning af en bestemt tro eller politisk overbevisning, men i retning af mainstreamkulturens agnosticisme og relativisme. Forskellen er blot, at minoriteternes indoktrinering, sociale kontrol og tvang er lettere at få øje på end majoritetens.

Det er derfor meget vigtigt at øve sig på at påvirke med respekt – for såvel minoriteter som majoriteten.

Det er mit håb, at bogen giver principiell afklaring om en problemstilling, der er meget aktuel, men først og fremmest, at den rækker en hjælpende hånd til de forældre, lærere, pædagoger, klubledere, forkyndere og andre, som læser den, så mange børn, unge og voksne bliver en del af den gode gensidighed, som kendetegner påvirkning med respekt.

En varm tak til mine medlæsere for med- og modspil: Signe Sandsmark, Christian Rasmussen, Torben Mathiesen og - især - min ven og medvandrer gennem mere end 40 år, Jens Ole Christensen.

Hillerød i oktober 2018

Carsten Hjorth Pedersen

Kapitel 1

Påvirkningens komplekse univers

Denne bog handler om en problemstilling, som jeg tror, er kendt af alle opdragere, undervisere og forkyndere og af alle børn, unge, elever, tilhørere og så videre. Intuitivt fornemmer vi, at påvirkning kan finde sted på gode eller dårlige måder. Men det er dem, der i højest grad har været udsat for påvirkning på de dårlige måder, som kan sætte de mest præcise ord på forskellene.

Det viste sig forud for den interviewundersøgelse, der gik forud for *Påvirkning med respekt* (Gyldendal 2007). Jeg foretog nogle pilotinterviews (som man skal gøre forud for de egentlige interviews), men talte udelukkende med unge, der ikke havde været udsat for (særlig megen) påvirkning uden respekt, da de gik i skole. De vidste ikke, hvor godt, de havde haft det, og kunne ikke sætte særlig mange ord på forskellen mellem påvirkning på den gode og den dårlige måde.

Men da jeg fandt interview-personer, som havde oplevet begge dele, kunne de sætte mange flere ord på, hvad der adskiller påvirkning-på-den-gode-måde fra påvirkning-på-den-dårlige-måde. De gav mig sprog for den model for påvirkning, som præsenteres her.

Så lad mig give ordet til tre af informanterne fra den undersøgelse. Deres navne og de omstændigheder, de henviser til, er anonymiserede.² Derefter giver jeg ordet til to andre personer med tilsvarende erfaringer.

Fem personer får ordet

Pelle, som har gået på kristen friskole:

Der var en facitliste, og det var det. De voksne forklarede, at sådan var tingene nu engang. Og der var ikke noget, der var nuanceret på nogen som helst måde. Man havde kun skræmmebilleder med hensyn til, hvis der var nogle, der gik fra. Jeg havde min faster, der kom i pinsekirken; men hun var simpelthen totalt fortabt.

Jeg tror, det er, fordi troen er noget, der er blevet påduttet én. Jeg tror helt klart, at der er blevet stoppet så meget i halsen på én, at det ikke er en tro – det er bare noget, man har lært – noget andre har fortalt én. Det er ikke en personlig tro. Evangeliet har der været meget lidt af. Det har været lovformen. Man har aldrig fået lov til at være en glad kristen. Man skal se sort ud, når man formidler Guds ord.

2 Følgende tre eksempler er fra Pedersen (2007), side 80, 81 og 93.

Birgitte, som har gået på kristen efterskole:

Det har helt klart tricket mig, at de har været så totalt færdige med, hvad de tænkte. Meget færdige og meget afklarede. Og så har det tricket mig, at de på en måde bliver så meget større end mig selv. Det bliver magtfuldt. Når jeg ser en lærer, der står og holder undervisning, så er det meget magtfuldt i stedet for omsorgsfuldt.

Lone, der har gået på socialistisk lilleskole:

I femte klasse skulle vi have seksualundervisning. (...) Vi blev hevet ned som gæsteklasse i sjette-syvende klasse, som var slået sammen, for at deltage i seksualundervisning. Vi kom ind i klassen, hvor der ikke var så meget plads, så vi stod op ad væggen rundt i et hjørne. Så skulle man melde sig - en dreng og en pige. Vi var egentlig ikke helt på det rene med, hvad vi skulle; men der var ikke nogle piger, der meldte sig, men en enkelt dreng. Og han skulle så rent faktisk smide bukserne, så vi kunne se, hvordan en tissemand så ud. Det ville han ikke, så han løb grædende ud af klassen. Jeg kan ikke huske, hvad kommentarerne fra de voksne var. Det var en lærer og hans kone, der underviste. Så prøvede de igen at få en pige med, og der var ikke rigtig nogle, der meldte sig. De tog os sådan efter tur, pegede på os, prøvede at lokke os til at melde os på banen; men der var altså ikke nogle, der

ville, og vi var flove, kan jeg huske - vendte hovederne lidt bort og rødmede.

Da det mislykkedes, tog læreren og hans kone på skift deres bukser af og viste os, hvordan en mand og en kvinde så ud, alt imens de tegnede og fortalte og pegede og hev og sled og gjorde ved. Det var rigtig, rigtig, rigtig væmmeligt. Jeg husker det som noget af det mest ubehagelige, jeg har oplevet i min skoletid. Det var faktisk ikke noget, vi snakkede særlig meget om efterfølgende. Jeg tror mere, at vi har gået hver især med vores egen skræk for, at det skulle gentage sig. Men det gjorde det altså aldrig. Vi kom aldrig derned mere.

Disse eksempler er nogle år gamle (og det sidste af dem vil formodentlig i dag blive betragtet som decideret kriminelt), men der findes også nyere udtryk for samme tendens.

Ahmad Mahmoud, der er forfatter til bogen *Sort land*, voksede op i en indvandrerkultur. Han siger:

Det er jo ikke sagt på den måde, at jeg synes, de er onde, men jeg kunne bare ikke overleve de værdier og de normer, som lå til det at være mand i min familie. Og jeg måtte gøre op med det, fordi ellers så ville det have overtaget mit liv. Det var jo alt lige fra min skolegang til, hvem jeg var sammen med, som de andre mænd i familien kunne bestemme.³

3 Fra hjemmesiden www.medalrespekt.dk den 19. januar 2018.

Martin Rosgaard, der er vokset op i et missionsk miljø, siger sådan:

Det kristne parallelsamfund i især Jylland er meget isoleret i missionshuse og religiøse institutioner, hvor ellers konstruktiv kritik udefra preller af på den fælles konsensus. Lige fra barnsben, gennem teenageårene, voksenlivet og – ja – til plejehjemmet, er vejen i f.eks. Luthersk Mission pavet for en komplet konform og skærmet tilværelse i parallelinstitutioner.⁴

Det handler om børn, unge og voksne

Påvirkningens psykologi er et stykke på vej den samme, hvad enten den finder sted over for børn, unge eller voksne. Det er klart, at den, der påvirker, har et større ansvar i forhold til små børn. Og modsat: Den, der påvirkes, har et større ansvar for, hvad man vil være med til i påvirkningens rum, desto ældre man er. Men der vil stadig være eksempler, hvor voksne føler sig udsat for påvirkning-på-den-dårlige-måde.

Det handler om form

Der er forskel på »dårlig påvirkning« og »påvirkning-på-den-dårlige-måde«. Det første går primært på indholdet. Den andet går primært på formen eller måden, det gøres på; altså metoden.

De fleste vil nok sige, at hvis man lærer sine børn at lyve eller stjæle – for eksempel fordi den voksne selv gør

4 Fra hjemmesiden www.medalrespekt.dk den 19. januar 2018. På denne hjemmeside kan man se flere eksempler.

det – er det dårlig påvirkning. Men om det er dårlig eller god påvirkning at lære sine børn, at der findes en Gud, eller at køn er en konstruktion, eller at Socialdemokraterne har den bedste politik, kan ikke afgøres objektivt. Det handler om overbevisning, tro og vurdering.

Påvirkning-på-den-dårlige-måde finder især sted, når det drejer sig om overbevisning, tro og vurdering. Det er for eksempel ikke lige så oplagt at tale om påvirkning-på-den-gode-eller-dårlige måde, når det drejer sig om andengradsligningens løsning, eller om at Danmark ligger i Europa.

Da vi alle er overbevist om et eller andet – også selv om vi ikke er os det bevidst – er det ikke overbevisningen i sig selv, der er dårlig. Den kan være usand eller forkert; det er en anden snak. Men *måden*, hvorpå man er overbevist og videregiver denne overbevisning, kan være mere eller mindre god, hensigtsmæssig eller legitim. *Formen* kan være på-den-gode-måde eller på-den-dårlige-måde.

Der er dog den sammenhæng mellem indhold og form på dette felt, at jo skarpere og smallere en overbevisning man har, desto vigtigere er det at være opmærksom på at påvirke med respekt. Derfor er dette en særlig udfordring for alle minoriteter. Minoriteterne kan synes, at det er uretfærdigt, men uden at klynke for meget er minoriteterne nødt til at tage højde for dette.

Majoriteten til gengæld står i en anden – og måske endnu større – fare, nemlig, at man ikke er sig bevidst, at den også er bundet af værdier og overbevisning, som hverken er objektive eller neutrale. Ja, ofte er det sådan, at majoritetens repræsentanter hverken ser, at deres værdier er »ubeviselige«, eller at de ubevidst overfører dem

til næste generation. Det gjaldt i 1840, hvor majoriteten af danskere – der opfattede sig selv som evangelisk-luthersk kristne – havde svært ved at se, at deres tro ikke var den eneste mulige. Og det gælder i dag, hvor majoriteten af danskere er agnostikere eller relativister.

Det går begge veje

Voksne udsætter børn for påvirkning, når de opdrager og underviser eller vejleder dem, og når de forkynder for dem. Voksne udsætter også andre voksne for påvirkning gennem undervisning, vejledning eller forkyndelse. Men påvirkningen går aldrig kun den ene vej.

Børn udsætter også voksne for påvirkning i kraft af deres person, selvstændige indspil og reaktioner. Voksne, der bliver påvirket af voksne, har både ansvar og mulighed for at »give igen«. At påvirke andre er ikke som at hælde vand på en flaske. Hvis den anden kun er et objekt for min påvirkning, bliver der tale om illegitim påvirkning. Der *er* og *bør være* gensidighed i påvirkningens univers.

Derfor skal vi på de følgende sider også se på *gensidigheden*, når vi påvirker og påvirkes. Skønt det at påvirke er mest i fokus, bliver der også plads til nogle ord om, hvordan vi opøver os selv og vores børn til at håndtere den påvirkning, vi udsættes for.

Mediernes påvirkning

Det er ikke kun i det direkte personlige møde mennesker imellem, at påvirkning finder sted, eksempelvis i mødet mellem børn og forældre i hjemmet, eller mellem tilhørere og forkynder.

I stigende grad finder påvirkningen også sted på arenaer, som tilsyneladende er mere anonyme, for eksempel tv og sociale medier. Vi ved ganske vist godt, at der er et eller flere mennesker i »den anden ende«. Nogle har jo lavet den avis, jeg læser i. En eller anden har lavet den tegnefilm, jeg ser. Der er jo nogle, jeg chatter med på nettet eller på min Facebookprofil. Men de er mere eller mindre anonyme. Hvad skal vi tænke om den form for påvirkning? Kan man også tale om at påvirke med eller uden respekt via skrevne medier, tv og Facebook?

Ja, det mener jeg. Men der er alligevel forskel. Påvirkning – både når den finder sted på den gode og den dårlige måde – handler i meget høj grad om mødet mellem personer face to face. Det handler om en interaktion; og som vi skal se, betyder selvindsigt, empati og modenhed – eller manglen på samme – meget i den sammenhæng.

Legitimiteten i mediernes påvirkning ligger på et andet niveau. Her er selve indholdet naturligvis også i spil. Altså: Er der tale om et godt budskab eller et legitimt formål? Men hvorvidt mediernes påvirkning finder sted med eller uden respekt, er i høj grad et spørgsmål om de metoder, der benyttes.

Når det gælder tv, film, streamingtjenester etc.: Får man et emne alsidigt belyst? Rummer en film skjulte reklamer? Har en udsendelse eller en journalist implicitte forudsætninger, som udgør en skjult påvirkning? Og måske påvirkes vi mest af medierne, når vi ikke tænker på det, nemlig når vi »blot« underholdes. *Vild med dans* påvirker os – positivt og negativt – nok mere i synet på krop, relationer og sex end en dokumentarudsendelse om dans.

Når det gælder sociale medier etc.: Optræder man under falsk identitet? Et det sociale forum blot et ekko-kammer, hvis eneste formål er at bekræfte fordomme? Appellerer for eksempel Facebook på usund vis til selvscenesættelse? For ikke at tale om den enorme påvirkning i retning af markedsføring med salg og profit for øje, som Facebook med sine ukendte algoritmer genererer.

Vilkårene for mediernes påvirkning er anderledes end den påvirkning, der finder sted, når mennesker møder hinanden ansigt til ansigt. Denne bog handler om det sidste. Men der er ingen tvivl om, at mediernes påvirkning er af enorm betydning i dag, hvorfor de, som har særlig forstand på det, bør analysere medierne, herunder om deres påvirkning finder sted *med* eller *uden* respekt.

Minoritet eller majoritet

Der er en tendens til, at det, som mange i et samfund er enige om, får karakter af fakta, mens det, som kun få er enige om, »bare« er en tro. Lad os tage *hedonisme* som eksempel.

Hedonisme er *læren om lystfølelse som det højeste gode*. Den opfattelse præger i høj grad os danskere. Det gælder om at have det godt og opnå velvære. Det drejer sig om at nyde livet og om at trives. Derfor er underholdning, smertefrihed og materiel velstand så fundamental for os. Denne livsholdning er blevet så selvfølgelig, at den får karakter af fakta - indtil vi for eksempel læser om det gamle Sparta og indbyggerne dér, som var kendt for deres hårdførhed, nøjsomme levevis og store offervillighed for fædrelandet. I mødet med, at mennesker kan leve for andet end nydelsen og lysten, ser vi, at hedonisme ikke er

et faktum, men en ideologisk position, som af historiske, psykologiske og sociologiske grunde er blevet vores.

Spørgsmålet om påvirkningens legitimitet er ikke væsentligt for en enhedskultur eller for en isoleret kultur (som fx ikke har adgang til massemedier). En sådan kultur er (lykkeligt?) uvidende om påvirkningens problemer og farer. Spørgsmålet om de gode eller dårlige måder at påvirke på bliver derimod relevant i et pluralistisk samfund, hvor fakta, fortolkninger og ideologier er legio, og hvor det er svært at skelne, hvad der er hvad. De, som kommer mest i søgelyset, er ofte dem, der skiller sig mest ud fra, hvad flertallet mener.

Vi skal *vilde* påvirke

Det er altså en forudsætning i denne bog, at påvirkning finder sted. Men ikke efter en simpel model, hvor en afsender putter et budskab ind i en modtager. Det er langt mere komplekst.

Budskabet eller stoffet er heller ikke en klart afgrænset størrelse. Ethvert budskab har (ubevidste) medbudskaber. Og afsenderen må gå ud fra, at modtageren aldrig forstår stoffet præcis, som afsenderen gør. Der sker mange ting i formidlingens felt, vi ikke har styr på.

Desuden opfatter mange forældre, lærere, pædagoger og forkyndere heller ikke sig selv som »påvirkere«. Man *ønsker* ikke at påvirke. Det er ligesom odiøst at ville påvirke andre.

Men det er altså denne bogs budskab, at påvirkning ikke er til at undgå. Vi kan lige så godt se i øjnene, at vi gør det hele tiden – også med det, vi *ikke* siger eller gør.

Men bogens budskab er også, at vi skal *ville* påvirke, men altså *med respekt*.

Jeg ønsker at gøre op med tanken om, at vi gør andre - børn, unge, tilhørere eller andre - en tjeneste ved *ikke* at ville dem noget. Først og fremmest fordi vi derved - uden selv at se det - bliver agenter for den grasserende relativisme, som i forvejen er alt for dominerende. Men også, at vi gør andre en tjeneste ved at ville dem noget, for det eksplicitte er altid enklere at forholde sig til end det implicitte. Og grundlæggende er det godt at møde mennesker, som ikke er ligeglade.

Enten påvirker vi bevidst med noget vi vil, eller også påvirker vi ubevidst uden at vide, hvad vi formidler, og uden at give modtageren et grundlag for at vurdere påvirkningen. Klaus Mollenhauer udtrykker det på denne måde:

I den grad, vi lever sammen med børn, må vi - noget andet er umuligt - leve vores liv sammen med dem. Vi kan ikke udslette os selv som samfundsmennesker; vi kan ikke indtage en død eller neutral stilling. Det er rigtig nok en trivialitet, men er samtidig det primære og mest alvorlige pædagogiske sagsforhold. Opdragelse er fremfor alt overlevering; meddelelse af det, som er vigtigt for os selv. Der kan ikke tænkes nogen pædagogisk handling, hvor den voksne ikke meddeler noget om sig selv og sin livsform, med vilje eller uvilkårligt.⁵

5 Mollenhauer (1996), side 22